

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії
ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

акад. НАНУ В.С. Бакіров

ПРОГРАМА

співбесіди з географії для осіб,
які здобули освітній ступінь молодшого бакалавра,
освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста,
для здобуття освітнього ступеню бакалавра
на факультеті геології, географії, рекреації і туризму
за спеціальністю 103. Науки про Землю
спеціалізації «Географія» і «Геологія»

Затверджено на засіданні вченої ради
факультету геології, географії, рекреації і
туризму
протокол № 11 від 13.02.2017 р.

Голова вченої ради факультету

_____ проф. В.А. Пересадько

I. Загальний географічний огляд земної кулі

Топографо-картографічна вивченість місцевості. Поняття про план місцевості. Горизонт. Сторони горизонту. Способи орієнтування на місцевості. Азимут. Масштаб та його види. Абсолютна і відносна висоти точок місцевості.

Поняття про географічну карту. Основні відмінності географічної карти від плану місцевості. Типи карт. Особливості картографічного зображення. Спотворення на картах внаслідок кривизни Землі. Градусна сітка на карті та її елементи. Географічна широта і довгота. Географічні атласи і глобуси. Значення карти в житті та господарській діяльності людини.

Форма і рух Землі. Сонячна система та її будова. Розвиток уявлень про форму Землі. Фізико-географічне значення форми Землі. Розміри земної кулі. Добове обертання Землі та його наслідки. Місцевий, поясний і декретний час. Річний рух Землі та його наслідки. Тропіки та полярні кола.

Внутрішня будова Землі. Поняття «літосфера». Типи земної кори. Зовнішні сили, що змінюють поверхню Землі. Вивітрювання. Робота вітру, текучих вод, льоду. Внутрішні сили, що зумовлюють зміни земної кори. Вулкани та райони їх поширення. Землетруси та райони їх поширення. Утворення материків і океанів. Форми земної поверхні: рівнини, низовини, плоскогір'я, гори і надгір'я. Гори складчасті, складчасто-брилові. Поняття про річкову долину. Рельєф дна Світового океану. Острови і півострови. Значення рельєфу в господарській діяльності людини.

Атмосфера. Поняття про атмосферу. Висота, межі та будова атмосфери. Загальна циркуляція атмосфери. Нагрівання атмосфери. Зміни температури повітря залежно від географічної широти місця та від висоти над рівнем океану. Тиск атмосфери і його вимірювання. Вітри та їх походження. Бризи, мусони, пасати. Циклони й антициклони. Водяна пара в атмосфері. Атмосферні опади та їх утворення. Розподіл опадів на поверхні земної кулі. Вимірювання кількості опадів. Погода. Характеристика складових стану погоди. Спостереження за погодою. Значення вивчення погоди для господарства. Поняття про клімат. Залежність клімату від географічної широти місцевості, близькості моря, морських течій, рельєфу і висоти місцевості. Значення клімату в господарській діяльності людини.

Гідросфера. Поняття про гідросферу. Світовий кругообіг води. Світовий океан та його частини: моря, затоки, протоки. Географічне положення, особливості рельєфу, характерні риси клімату, основні морські течії та господарське освоєння океанів. Температура і солоність води. Господарське значення морів. Підземні води. Джерела. Використання підземних вод і джерел. Річка та її частини. Живлення річок. Басейни і вододіли. Канали та водосховища. Використання річок у господарській діяльності людини. Озера та їх господарське використання. Болота та їх використання. Льодовики.

Біосфера. Поняття про біосферу. Походження та поширення життя на Землі. Рослинність суходолу й океану. Тваринний світ суходолу й океану.

Географічна оболонка. Поняття про географічну оболонку. Загальні риси географічної оболонки. Поняття про природний комплекс. Взаємодія рельєфу і клімату та їх вплив на ґрунти, рослинність, тваринний світ. Зміна природних комплексів під впливом господарської діяльності людей.

Фізико-географічний огляд материків та частин світу

Фізико-географічне положення. Історія відкриття і дослідження. Рельєф. Природні ресурси. Клімат. Внутрішні води. Природні зони.

Материки та частини світу: Європа, Азія, Північна Америка, Південна Америка, Африка, Австралія і Океанія, Антарктида.

Фізична географія України

Географічне положення. Предмет фізичної географії України. Географічне положення, кордони. Характеристика географічного положення України.

Рельєф, геологічна будова і корисні копалини. Основні риси рельєфу: низовини, височини, гори.

Тектонічна будова і тектонічні структури. Особливості геологічної будови території України. Геоморфологічна будова і основні форми рельєфу.

Закономірності поширення, характеристика та господарська оцінка паливних, рудних і нерудних корисних копалин.

Клімат і кліматичні ресурси. Основні кліматотвірні чинники. Загальні риси клімату. Типи повітряних мас. Розподіл температур повітря й опадів на території України. Енергетичні кліматичні ресурси. Прогноз погоди.

Моря, поверхневі і підземні води. Водні ресурси. Чорне і Азовське моря, загальні риси їх природних умов. Гідрологічний і гідрохімічний режими, флора і фауна. Природні ресурси морів.

Поверхневі води, особливості їх формування і розподілу. Основні ріки. Канали. Озера і водосховища. Підземні води.

Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання й охорона.

Грунтовий покрив, земельні ресурси. Умови ґрунтоутворення, основні генетичні типи ґрунтів, закономірності їх поширення. Господарське використання ґрунтів. Земельні ресурси України.

Рослинність і тваринний світ. Різноманітність видового складу, закономірності поширення рослинності. Рослинні комплекси лісів, степів, луків, боліт.

Різноманітність видового складу тварин. Фауністичні комплекси лісової, лісостепової, степової зон, Українських Карпат і Кримських гір. Неприятливі фізико-географічні процеси і явища.

Природні комплекси України і фізико-географічне районування. Умови розвитку і характерні риси природних комплексів. Зміна ландшафтів України за історичний час. Класифікація ландшафтів. Фізико-географічне районування України, його наукове і практичне значення. Природно-господарська характеристика природних зон України: мішаних лісів, лісостепової, степової, Українських Карпат і Кримських гір.

Економічна і соціальна географія України

Економіко-географічне і політико-географічне положення України.

Проголошення незалежності України та її вплив на геополітичну ситуацію в Європі. Економіко-географічне положення і його господарська оцінка. Сучасний адміністративний розподіл. Геополітичні аспекти взаємодії з іншими державами, місце України на політичній і економічній карті світу.

Населення і трудові ресурси. Територіальні відмінності і чинники розміщення та густоти населення. Природні й екологічні умови, які впливають на розміщення населення. Природний рух населення. Вікова і статевая структура. Погіршення демографічної ситуації та шляхи розв'язання цієї проблеми. Економічна криза і демографічна політика. Міграція населення, її види та причини.

Національний та етнічний склад населення. Українська діаспора та причини її виникнення.

Урбанізація та регіональні відмінності в її рівнях. Типи міських поселень. Функції міст і міські агломерації. Сільське розселення та його територіальні відмінності. Демографічні проблеми сільського населення України, шляхи їх вирішення.

Розподіл трудових ресурсів за галузями господарства та регіонами. Рациональне використання трудових ресурсів. Безробіття і його географічні аспекти.

Господарство.

Історія формування господарського комплексу. Основні риси галузевої структури господарства. Сучасні проблеми розвитку та територіальної організації господарства.

Промисловість. Загальна характеристика розвитку і розміщення промисловості. Галузева структура, спеціалізація та основні міжгалузеві комплекси. Сучасні проблеми і перспективи розвитку та розміщення промисловості.

Паливно-енергетичний комплекс. Структура, місце і роль у господарському комплексі. Вугільна промисловість. Райони добування і використання вугілля. Проблеми і перспективи подальшого розвитку. Нафтова і газова промисловість. Основні райони нафто- і газовидобутку. Перспективи розвитку нафтової і газової промисловості. Електроенергетика, її структура, розвиток і розміщення основних типів електростанцій. Екологічні проблеми розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Металургійний комплекс. Структура, місце і роль у господарстві. Чинники розвитку і розміщення. Сировинна база. Географія чорної металургії. Кольорова металургія, основні галузі та їх розміщення. Проблеми і перспективи розвитку металургійного комплексу.

Машинобудівний комплекс. Значення, місце і роль у господарстві. Структура і принципи розміщення. Розміщення окремих галузей. Територіальна організація машинобудування. Проблеми і перспективи розвитку.

Хімічний комплекс. Значення, місце і роль комплексу. Сировинна база. Галузева структура хімічної промисловості. Географія окремих галузей хімічної промисловості. Проблеми і перспективи розвитку.

Лісопромисловий комплекс. Структура і значення. Лісове господарство (лісозаготівельна промисловість). Деревообробна промисловість. Целюлозно-

паперова промисловість. Лісохімічна і гідролізна промисловість. Проблеми і перспективи розвитку лісопромислового комплексу.

Будівельний комплекс. Структура і значення. Чинники розвитку і розміщення. Географія цементної промисловості.

Легка промисловість, її структура, принципи розміщення і географія.

Соціальний комплекс. Галузева структура і значення. Сфера послуг, її розвиток і розміщення. Проблеми та перспективи розвитку комплексу.

Агропромисловий комплекс (АПК). Роль, місце і значення АПК. Структура комплексу та основні його ланки. Земельний фонд. Рослинництво. Зернові культури. Галузі, що переробляють продукцію зернового господарства. Вирощування технічних культур. Галузі переробки технічних культур. Вирощування картоплі і овочів, садівництво, ягідництво і виноградарство. Переробні галузі. Тваринництво. Галузі переробки тваринницької продукції. Агропромислові зони.

Транспортний комплекс і міжнародні економічні зв'язки. Роль і значення транспорту. Основні види транспорту і особливості їх розміщення. Зовнішні економічні зв'язки, їх форми. Зовнішня торгівля товарами і послугами.

Економічні райони. Географічний поділ праці та економічне районування. Коротка економіко-географічна характеристика економічних районів. Донецький район. Придніпровський район. Північно-Східний район. Столичний район. Центральний район. Причорноморський район. Подільський район. Північно-Західний район. Карпатський район.

Раціональне використання природних умов і природних ресурсів та їх охорона. Вплив господарської діяльності людини на природні умови і природні ресурси. Геоекологічна ситуація в Україні. Раціональне використання та охорона природних умов і природних ресурсів. Мінерально-сировинні ресурси. Кліматичні ресурси. Проблеми охорони природних систем Чорного і Азовського морів та водних ресурсів. Земельні ресурси та їх використання. Біотичні ресурси, їх раціональне використання й охорона. Рекреаційні ресурси. Природоохоронні комплекси.

Географія своєї області. Загальна характеристика.

Економічна і соціальна географія світу

Сучасна політична карта світу. Етапи формування політичної карти світу. Типологія країн. Показники, що визначають рівень соціально-економічного розвитку країн. Форми правління та адміністративно-територіального устрою країн. Сучасна політична карта Європи, Азії, Африки, Америки.

Географія світових природних ресурсів. Світові природні ресурси. Географія світових природних ресурсів: мінеральних, земельних, лісових, водних, рекреаційних, Світового океану. Ресурсозабезпеченість і ресурсозбереження.

Географія населення світу. Чисельність населення світу і його динаміка. Природний рух населення та його відтворення. Демографічна політика. Статевий і віковий склад населення. Етнічний (національний) склад населення.

Найчисленніші народи і мовні сім'ї. Релігії народів світу. Нерівномірність розміщення населення на Землі. Урбанізація та її проблеми. Міське і сільське населення світу. Міграційні процеси. Трудові ресурси та зайнятість населення в різних сферах господарства країн та регіонів світу.

Світове господарство. Поняття про світове господарство та етапи його формування. Чинники і принципи розміщення. Світове господарство в період НТР, основні риси НТР. Вплив НТР на галузеву структуру та розміщення виробництва.

Географія промисловості світу. Структура промисловості. Світова паливно-енергетична система. Географія вугільної, нафтової і газової промисловості. Електроенергетика світу. Чорна і кольорова металургія, основні райони розвитку і розміщення цих галузей. Машинобудування, його структура і географія основних галузей. Хімічна промисловість.

Географія сільського господарства. Галузева структура. Особливості розміщення галузей рослинництва і тваринництва.

Географія транспорту. Значення і місце в світовому господарстві. Розвиток та розміщення найважливіших видів транспорту: залізничного, автомобільного, трубопровідного, морського, повітряного.

Зовнішні економічні зв'язки. Основні форми економічного співробітництва. Міжнародний туризм та його різновиди.

Міжнародний географічний поділ праці. Поняття про міжнародний географічний поділ праці та його особливості. Спеціалізація і кооперування, інтеграція країн світу.

Глобальні проблеми людства. Виникнення і суть глобальних проблем людства. Найважливіші проблеми сучасності: війни та миру, екологічна, демографічна, сировинна, енергетична, продовольча, освоєння ресурсів Світового океану, шляхи їх вирішення.

Економіко-географічна характеристика країн світу

Економіко-географічне положення та його господарська оцінка. Природні умови і ресурси. Населення і трудові ресурси. Загальна характеристика господарства. Промисловість, її структура та спеціалізація. Характеристика основних галузей сільського господарства. Транспорт, його основні види та географія. Зовнішньоекономічні зв'язки.

Країни Європи і Азії: Німеччина, Великобританія, Франція, Італія. Одна з країн Центральної Європи (на вибір). Білорусь. Молдова. Одна з країн Балтії (на вибір). Росія. Казахстан. Одна з країн Центральної Азії (на вибір). Японія. Індія. Китай. Туреччина.

Країни Америки: США, Канада, Бразилія, Аргентина.

Країни Африки. Одна з країн (на вибір).

Австралія.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ СПІВБЕСІДИ

Розробляючи критерії оцінювання співбесіди, за основу було взято повноту і правильність відповідей на запитання тесту. Крім цього враховується здатність абітурієнтів:

- Знаходити правильне рішення з числа запропонованих відповідей.
- Працювати з географічною номенклатурою.
- Викладати матеріал логічно та послідовно.

Порядок оцінювання фахового співбесіди

Критерії оцінювання	Кількість набраних балів
<i>1</i>	<i>2</i>
Абітурієнт виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно виконувати завдання, знаходить алгоритм виконання завдання, правильно встановлює причинно-наслідкові зв'язки і розуміє. Вільно володіє прийомами роботи з картою.	90-100
Абітурієнт вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	70-89
Абітурієнт володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні	50-69
Абітурієнт володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	< 50

Затверджено приймальною комісією
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
протокол № _____ від _____ 2017 р.

Відповідальний секретар
приймальної комісії
_____ доц. О.О. Анощенко